

TÜİK Önce Kendine Bir Revizyon Yapsa Keşke: Ses Var Görüntü Yok

Alper Duman

DERDİMİZ NEDİR?

Biz iktisatçıların malzemesi verilerdir. Bu malzemenin içinde üretim ve gelire ilişkin veriler hayatidir. Ülkemizde bu verilerden sorumlu kuruluş Türkiye İstatistik Kurumu, yani TÜİK'tir. TÜİK 12 Aralık 2016 tarihinde GSYH verilerinde revizyona gitti ve olanlar oldu.

Osman Aydoğus hocamızın İktisat ve Toplum dergisinin 75. Sayısında konuyla ilgili yazısındaki uyarıyla başlayalım: “Özellikle inşaat sektörü gelirinin ve inşaat sabit sermaye yatırımlarının eski ve yeni seriler arasındaki farkların kaynaklarının çok daha ayrıntılı ve çok net bir biçimde ortaya konulması...” gerekmektedir. Devam edelim. “Durum net bir biçimde açıklığa kavuşana kadar, İktisatçıların revizyon sonuçlarını sorgulamaya devam etmeleri sadece makul değil aynı zamanda çok gerekli ve kamu yararına bir yaklaşımdır”¹.

Kamu yararını gözetmek adına bahsi geçen revizyonu sorgulayalım. Konuyla ilgili ortaya koymaya çalışacağımız iki yazının ilki olan bu yazıda daha çok genel meseleler ve gariplikler üzerinde durulacaktır. İkinci yazıda 2012 ve 2002 Girdi-Çıktı tabloları karşılaştırılarak açıklanmaya muhtaç bazı soru işaretleri irdelenecektir.

Önce TÜİK'ten bir alıntı “Türkiye İstatistik Kurumu'nda GSYH hesaplamaları üretim, harcama ve gelir yöntemlerinin her üçü de kullanılarak yapılmaktadır. GSYH tahminlerinde kullanılan temel yöntem (hesabın ilk yapıldığı, daha sonra diğer hesapların buna göre dengelendiği), üretim yöntemidir. GSYH, cari fiyatlarla ve Laspeyres zincirlenmiş hacim endeksleriyle hesaplanmaktadır.”²

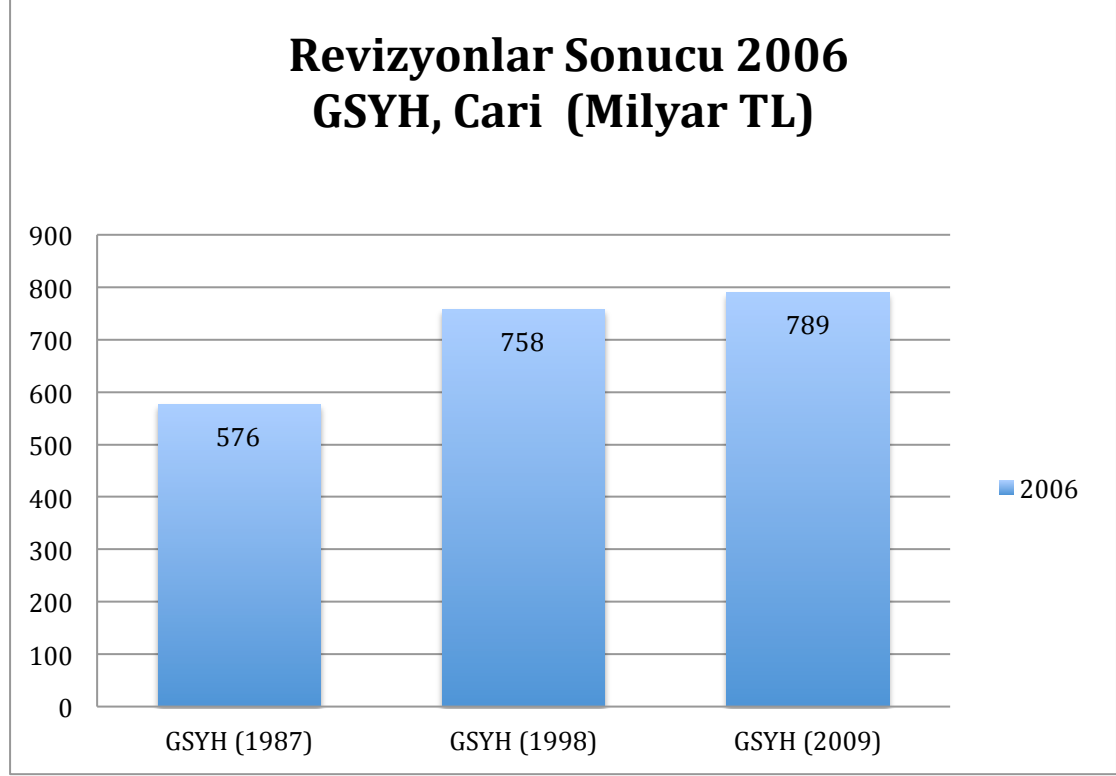
Yani gelir ve harcama yöntemi ancak üretim yöntemiyle GSYH hesaplandıktan sonra devreye girebilir. Dolayısıyla TÜİK'in öncelikle yapması gereken üretim yöntemiyle sektörel hesaplamaları nasıl yaptığını izah etmesiydi. Etmedi ya da edemedi. TÜİK'in ayrıca üretim yönteminin ana mekanizması olan 2012 Girdi-Çıktı tablosunun nasıl ortaya çıkarıldığını ayrıntılarıyla açıklaması gerekirdi³. Açıklamadı. En azından henüz.

GSYH hesabının ABD'de nasıl yapıldığına dair iyi bir makale için Landefeld v.d. (2008)'e bakılabilir⁴. Makalenin eklerinde ABD'de bu işten sorumlu kurumu olan Bureau of Economic Analysis'in konuyla ilgili çeşitli dokümanları için açıklamalar ve linkler yer almaktadır.

Dur bakalım TÜİK'e fazla yüklenmiyor musun diyebilirsiniz, demeyin. GSYH'nin 2015 yılında cari rakamlarla %20 artmasına revizyona kaynaklık eden Avrupa Hesaplar Sistemi'ne (ESA 2010) geçişin etkisi %9 iken TÜİK'ten kaynaklanan “İstatistiksel İyileştirmelerin” etkisi %91'dir. Dolayısıyla ne olmuşsa TÜİK'in mutfağında olmuştur; biz de merak ediyoruz ne oldu diye.

NE BİLİYORUZ

TÜİK'in sağladığı çeşitli tablolardan 1987, 1998 ve 2009 baz yıllarında 2006 yılına ait cari GSYH değerlerini gösteren şekil aşağıdadır.

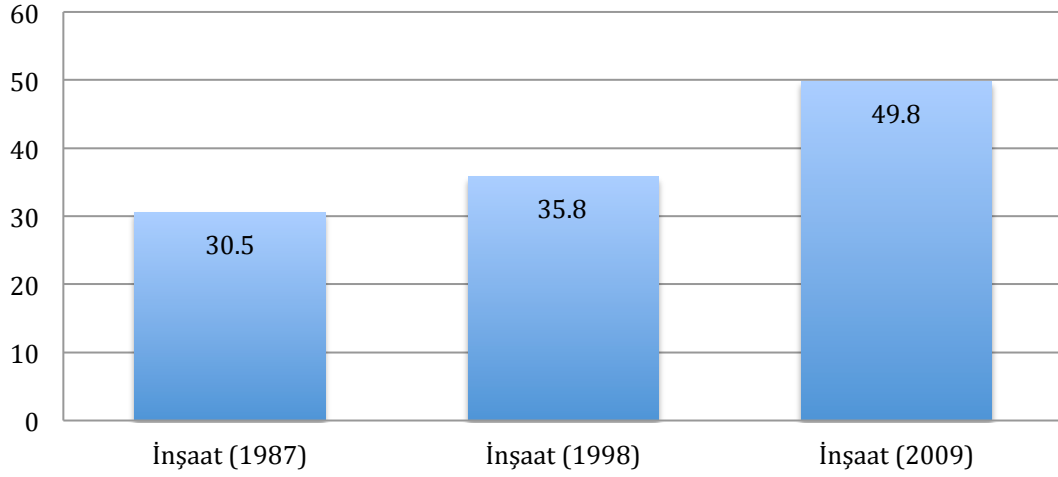

Kaynak: TÜİK, parantez içinde revizyonlarda kullanılan fiyat serilerinin baz yılları.

Görünen o ki, iki revizyon sonrası 2006 yılı GSYH'sı %36 civarı büyümüştür.

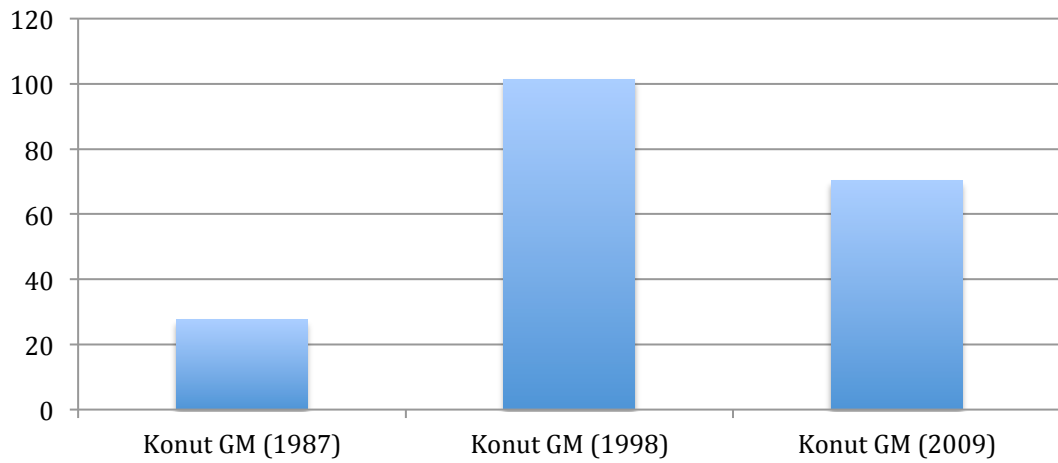
Benzer şekilde inşaat sektörü için revizyonlar sonrasında oluşan sektörel katma değer büyüklükleri aşağıdaki gibidir. İnşaat sektörünün revizyonlar sonrası toplam büyümesi çok daha fazla, %50 düzeyindedir.

Revizyonlar Sonucu 2006 İnşaat, Cari (Milyar TL)

Son olarak “Konut Sahipliği” ve “Gayrimenkul Faaliyetleri” sektörlerinin durumu aşağıdaki gibidir. Konut sahipliği sektörünün son revizyonda ortadan kalkmasıyla büyüklükte de bir düşüş yaşanmıştır. Ancak

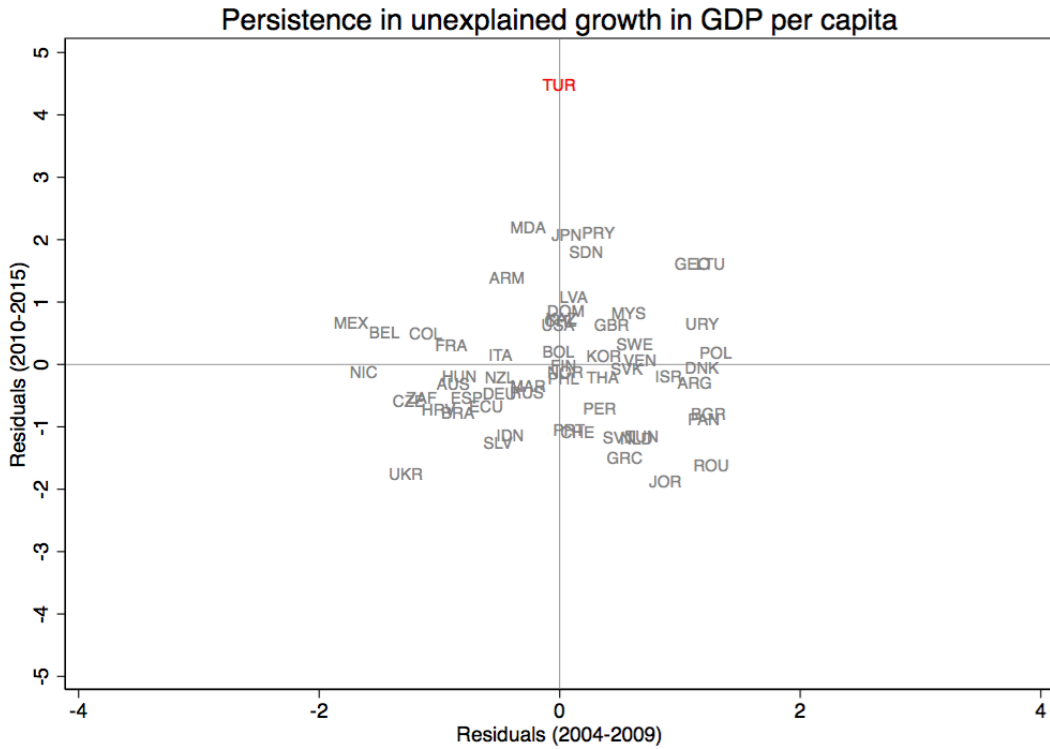
Revizyonlar Sonucu 2006 Konut Sahipliği ve Gayrimenkul Faaliyetleri, Cari (Milyar TL)

Revizyonla ilgili yazılıp çizilenlerden de şunları biliyoruz.

1. BETAM uzmanı Ozan Bakış'a göre zincirleme yöntem kullanılmasının ya da baz yılı değişikliğinin bir etkisi yoktur. Yatırımlar ve inşaat artmıştır. Yeni seriye göre 2015 yılı itibarıyla yatırımlar 300 milyar TL daha fazla olup bunun 250 milyar TL'si artan (ve eski seride olmayan) inşaat yatırımlarından gelmektedir⁵.

2. Erik Meyersson'a göre de durum aşağı yukarı aynıdır. Ancak Meyersson'un ikinci yazısında büyüme hikayesinin bu dünya gerçeklerine pek uymadığı ve uzaydan gelmiş olabileceğini söyleniyor!⁶ Aşağıdaki grafik ikinci yazıdan ve Türkiye'nin Meyersson'un kurduğu basit ekonometrik modeldeki absürt yerini gösteriyor.

3. İsmet Özkul ve Fatih Özatay'a göre sektör endeksleriyle yeni seri GSYH uyumsuzdur⁷. Yeni seri GSYH artışları sektörel endekslerdeki artışların çok üzerindedir. TÜİK'in yeni serisine göre Türkiye ekonomisinde kimsenin anlamadığı bir yapısal dönüşüm ve 2009 sonrası sektörel katma değer/üretim oranı hızla artmıştır.

4. Osman Aydoğuş'a göre de her ne kadar TÜİK iyi niyetli olsa da inşaat ve yatırımlardaki artış açıklanmaya muhtaç.

NE BİLMEMİZ GEREKİRDİ?

TÜİK'in bir önceki revizyonu 2008 yılında gerçekleşti. Türkiye Bankalar Birliği için hazırlanan bir sunumda revizyonu açıklamaya çalışan TÜİK aşağıdaki gibi bilgiler paylaştı. Ne yazık ki 2016 yılının sonunda yapılan revizyonla ilgili kamuyla paylaştığı belgede bu gibi açıklamalar dahi yer almıyor. Ancak aşağıdaki sunumda TÜİK'in sorumluluğu ile ilgili pek çok ipucu yer almaktadır.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

TÜİK

1987 ve 1998 Serilerinin Karşılaştırılması (devam)

A.Yöntem Değişiklikleri (devam)

5. İşgücü girdi yaklaşımı (imalat, madencilik, inşaat ve hizmet sektörleri)
Her bir sektörde HİA sonuçlarına göre elde edilen çalışan sayıları ile sektörden gelen çalışan sayıları arasındaki fark kadar, ilgili sektördeki 1-9 kişi çalışanı olan işyerilerinin çalışan başına ortalama katma değerın sektöre eklenmesi. (Örn. imalat sanayinde 2002 yılında işyeri bazlı anketlerde çalışan sayısı 2,133,000 iken, HİA sonuçlarına göre bu sayı 3,545,000 kişidir)
6. İnşaat sektöründe mal akım yöntemi ile eksik kapsamın giderilmesi
7. Mali aracılık hizmetlerinde FISIM hesabı
8. Konut sektöründe oluşan katma değerin hesaplanmasında önemli farklılaşma olmuştur. (örn. 2006 yılı için eski seride 15,2 milyon olan konut sayısı 1998 bazlı seride 23,5 milyondur. Ortalama kira bedeli ise 1987 bazlı seride 163 YTL iken yeni seride 299 YTL'dir. Katma değer artış oranı % 170,7 dir.)

12

Yeni revizyonda da kilit sektörler inşaat ve imalat sektörleridir. TÜİK sunumuna göre 2008 revizyonunda çalışan sayısı Hanehalkı İşgücü anketlerindeki veri baz alınarak güncellenmiş ve çalışan başına belli bir katma değer sektörlerle eklenmiştir. Acaba aynı durum yeni revizyonda da geçerli midir? Bilmiyoruz ama bilmemiz gerekli.

Yine aynı sunumda inanılmaz bir itiraf var. TÜİK konut sayısını eskiden bilemediklerini itiraf etmiş. 2006 yılında aslında 23,5 milyon olması gereken konut sayısını 2008 revizyonu olana kadar 15,8 diye almışlarmış Buna hata denemez artık. %50'lik hata olmaz. Daha kötüsü katma değer faslında; 2008 revizyonuyla katma değer artışı % 170,7 olmuş. Kısacası inşaat ve konut sahipliği sektörlerinin üretim yöntemiyle katma değerlerini ölçüm konusunda TÜİK'in sicili hayli bozuk.

Yeni revizyonda "Konut Sahipliği" sektörü zaten ortadan kaldırılarak "Gayrimenkul Faaliyetleri" sektörünün içine sokulmuş. Ancak inşaat ve gayrimenkul faaliyetleri

sektörlerinde katma değer hesaplarının nasıl yapıldığı şu yukarıdaki sunumda bahsi geçen ayrıntı düzeyinde dahi açıklanmamıştır.

İnşaat için yeni revizyonda yer alan ifade şudur:

“Veriler GİB'den elde edildiğinden Türkiye'de faaliyet gösteren bütün girişimler kapsamaktadır. GİB tarafından derlenen KDV Beyannamesi ve Geçici Vergi Beyannamesi'nden elde edilen verilerden hesaplamalar yapılmıştır.”

Gayrimenkul faaliyetleri için :

“Konut stoku, Ulusal Adres Veri Tabanı'ndan (UAVT) il bazında aylık elde edilen konut sayıları ile hanehalkının konuttaki mülkiyet durumuna ve konuttaki oda sayısına göre dağılımından oluşan idari kayıtlardan elde edilmektedir. Hesaplamalarda kent ve kır ayrımında, konutun mülkiyet durumu ve oda sayısına göre kira değerleri esas alınmıştır.”

Müneccim değilseniz bu açıklamalardan iki sektördeki katma değerın eskiden neden eksik veya yanlış ölçüldüğünü anlamamız olanaksız. TÜİK acaba yine konut sayısını mı yenilemiş? Ortalama kirayı mı değiştirmiş? Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan elde edilen şirket bilançolarından inşaat sektöründe katma değeri nasıl hesaplamış? Bilmemiz gerekirdi. Bilemiyoruz.

Konut satışı rakamları doğru mu? Bu satışlardan elde edilen katma değer ve yatırım hesapları ne kadar güvenilir. Alattin Aktaş'ın yazısına bakalım:

Ankara'nın tanınmış emlakçılarından Salim Taşçı ile konuştuk. Türkiye ekonomisindeki büyümeyi yıllardan beri “tuğla ekonomisi” olarak niteleyen ve bunun sağlıklı olmadığını altını çizen Taşçı, son dönemdeki konut satışı verilerini de hiç inandırıcı bulmadığını söyledi. Taşçı'nın çarpıcı saptamaları var:

“Konut yapımına girişen bir müteahhit, hem tamamlayacağı konutları satmakta zorlanacağını bildiği için, hem de inşaat sırasında finansman temininde zorluk yaşadığı için gidiyor örneğin çimento karşılığında daire satıyor. Yani barter sistemiyle takas yapılıyor. Diyelim müteahhit bu şekilde 20 konut sattı. Çimento şirketi ne yapacak bu konutları, kısa sürede elden çıkarıyor, yani satıyor. Bir anda istatistiklere 40 konut satışı kaydedilmiş oluyor. Ve bu çark birkaç kez dönüyor Bunun sonucunda da mükerrer satışlarla toplam satış artmış görünüyor.”⁸

Yukarıda da değindiğimiz gibi TÜİK'in girdi-çıktı tablosunu (eski veya yeni farketmez) nasıl hazırladığına dair ayrıntılı bir doküman veya açıklama yok. Eğer sadece bilançolar kullanılmışsa ve şirketlerin birbirlerine satışları göz önüne alınmamışsa inşaat sektörünün üretim rakamları da gerçekte olduğundan daha fazla görünecektir.

Basına yansıyan ve ölçüm sorunlarına dair olan açıklamaların arkasında veri kaynaklarının çeşitlendirildiği ve idari kayıtların kullanıldığı iddiası var. Ama durum en azından Arz ve Kullanım Tablosu için şu:

KULLANILAN, GÜNCELLENEN VE YENİ EKLENEN VERİ KAYNAKLARI

TÜİK Arz Kullanım Araştırması

SNA ile ESA'ya uyum ve ana revizyon çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen 2012 Arz ve Kullanım Tablosu Anketi'nde (AKA), ekonomik faaliyetlerin istatistiksel sınıflandırılmasında, NACE Rev.2'ye göre tüm piyasa faaliyetleri kapsanmıştır. Bu çalışma örnekleme yöntemi ile yapılmış olup, her ekonomik faaliyette ciro ve girdilerin sektör içindeki payı belli bir eşiğin üzerinde olan işyerleri tam sayım kapsamına alınmıştır. Ankette kullanılan istatistiksel birim girişimdir. Coğrafi kapsam tüm Türkiye'dir.

Bu çalışma için örnek hacmi toplam 20.274 girişim olarak tespit edilmiş olup bu girişimlerin %99,2'si (20.121 girişim) Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kapsamında yer alan girişimlerdir. Radyo-TV kuruluşları kapsamında 47, Mali Aracı Kuruluşlar kapsamında ise 106 girişim ile Arz ve Kullanım Anketi gerçekleştirilmiştir.

Anlaşılan yeni örneklem alınmış. Ama sonuçta bu da bir örneklem. Eski örneklemelerden daha iyi olduğunu ve ekonomiyi temsil kabiliyetinin daha fazla olduğunu kanıtlayan yeni bir veri yok. Görünen o ki Arz ve Kullanım tablosu hazırlanırken Gelir İdaresi Başkanlığı ve SGK verileri doğrudan kullanılmamış. O zaman inşaat sektörünün dolayısıyla yatırımların bu denli büyüdüğüne biz nasıl ikna olalım?

İSTİHDAM MESELESİ

İktisat ve Toplum'un 75. sayısında Aykut Lenger⁹ hocamız yeni girdi-çıkıtı tablolarından istihdam çarpanlarını hesaplamış. İnşaat sektörünün istihdam çarpanı 9. Dolayısıyla yeni seriye göre yatırımların 2015 yılında 250 milyar TL artmasına neden olan bu sektörün doğrudan veya dolaylı olarak en azından 250 bin çarpı 9 eşittir 2 milyon 250 bin yeni istihdam yaratmış olması gerekirdi.

Hadi dolaylı etkileri bir kenara bırakalım. Dolaylı istihdam çarpanı olan 4.7'yi 9'dan çıkaralım ve yuvarlak hesap doğrudan istihdam çarpanını 4 olarak bulalım. Bu durumda inşaat sektörünün 2015 yılı gibi bir yılda 1 milyon ekstra istihdam sağlamış olması lazımdı. Oysa son on senede, dikkat edin bir senede değil, inşaat sektörü ancak 800 bin toplam yeni istihdam sağlamıştır.

Sonuç

Araftayız. İkinci yazıda kurcalamaya devam edelim. Bu arada belki TÜİK'ten aydınlatıcı bilgi ve belgeler gelir.

Son Notlar

¹ Aydoğuş, Osman (2017), "Milli Gelirde Revizyon: İnşaatla Büyümek", İktisat ve Toplum, Sayı 75, s. 4-9

² TÜİK, GSYH verileri, Kapsam ve Açıklama bölümü
(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1105 , erişim 31 Ocak 2017)

³ ABD’de girdi çıktı tablolarının nasıl hazırlandığını en detaylı şekilde anlatan belge için bkz https://www.bea.gov/papers/pdf/IManual_092906.pdf
Ne yazık ki bu belgenin muadili TÜİK’te bulunmamaktadır.

⁴ Landefeld J. E., Seskin E. P. ve Fraumeni, B. M. (2008), “Taking the Pulse of the Economy: Measuring GDP”, Journal of Economic Perspectives, 22:2, s. 193-216

⁵ Bakış Ozan, (2016), “Eski ve Yeni Gsyh Serileri Arasındaki Farklar ve Nedenleri”, BETAM Araştırma Notu 16/203

⁶ İki yazı için bkz. <https://erikmeyersson.com/blog/>
İlki “Constructing Growth in New Turkey”. Bu yazıda inşaatın sürükleyici rolü anlatılıyor. İkinci yazı “Is New Turkey’s Growth Model From Outer Space?”. Bu yazıda yeni seriyle hesaplanan GSYH büyüme performansının diğer makroekonomik değişkenler ve diğer ülke performanslarıyla açıklanamayacağı vurgulanıyor.

⁷ Özkul’un yazısı için <http://www.dunya.com/kose-yazisi/yeni-milli-gelire-mi-inanacagiz-sektor-endekslerine-mi/343277>

Özatay yazısı için <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5789>

⁸ Bkz <http://www.dunya.com/kose-yazisi/konut-stoku-dort-yilda-632-bin-artti/343269>

⁹ Lenger, Aykut (2017), “Türkiye Ekonomisinde İstihdam Çarpanları”, İktisat ve Toplum, Sayı 75, s. 21-29